

Jo Schelkens (° 1978)

Klarinettist. Dirigent van Harmonie Panta Rei Leuven, Harmonieorkest Bornem, Fanfare De Kunstliefde Melsele, harmonieorkest Musate Ternat en symfonisch orkest Perla Musica Ninove. Sinds 2010 docent directie instrumentale muziek, sinds 2018-2019 bij Akademie voor Muzische Kunsten Meise.

AL BEKEND MET DE DKO-OPLEIDING(EN) DIRIGENT?

INTERVIEW MET
JO SCHELKENS & HANNES VANLANCKER

Wist je dat je in 18 academies verspreid over heel Vlaanderen een dirigentenopleiding instrumentale muziek kunt volgen? In 20 jaar tijd groeide deze opleiding uit van een experiment tot een volwaardige opleiding binnen de vierde graad van het deeltijds kunstonderwijs. Je vindt er zowel jonge snaken met een brede muzikale interesse als ervaren rotten die zich willen verdiepen in de kunst van het dirigeren. Een retrospectief én een vooruitblik naar schooljaar 2021-2022.

TEKST: TINE MAES FOTO'S: KEVIN DE BORGER, KJELL VANHAUWAERT EN WOUT REYNAERT

Hannes Vanlancker (°1987)

Muziekpedagoog en componist.
Dirigent van KH Concordia
Kunst naar Vermogen Moorsele,
Wevelgem's Harmonieorkest
Concordia. Sinds 2020-2021
docent directie instrumentale
muziek bij STAP Roeselare.

How it started

Voor het prille begin van deze opleiding moeten we terugkeren naar de vroege jaren 2000. In de hafabrasector was er toen een grote nood aan goed opgeleide dirigenten. Na de vernieuwing van het deeltijds kunstonderwijs (DKO) in 1990 volgden immers steeds meer amateurmuzikanten een opleiding in de muziekacademie, waardoor de kwaliteit van amateurkoren en -orkesten gevoelig gestegen was. En dit terwijl er weinig studenten in de hogescholen afstudeerden voor koor- of hafabradirectie. In de jaren 90 startten (toen nog) lokale muziekfederaties zoals Fedekam daarom met een eigen dirigentenopleiding, waarbij ze ijverden om deze opleidingen in het reguliere muziekopleiding op te nemen.

Het kersverse VLAMO werkte vervolgens samen met het DKO, de

inspectie en de muziekhogescholen aan de voorbereiding en uitwerking van een opleiding 'hafabradirectie' als experiment. Via zo'n experiment konden academies een totaal nieuwe opleiding lanceren. (Tegenwoordig heet dit 'tijdelijk project'.) Er werd ook besloten om Koor&Stem erbij te betrekken, aangezien de koorwereld eveneens kampte met een groot tekort aan degelijk opgeleide dirigenten. Twee nieuwe dirigentenopleidingen waren geboren.

Op vraag van de inspectie werden deze opleidingen regionaal gespreid: voor hafabradirectie werden dit de academies van Gentbrugge, Halle en Genk. Niet veel later kwamen hier nog Oostende en Willebroek bij, waardoor muzikanten de opleiding in elke Vlaamse provincie konden volgen. Met de ondersteuning van VLAMO konden de aspirant-

dirigenten bovendien praktijkervaring opdoen bij verenigingen in de regio.

How it's going

In schooljaar 2018-2019 verankerde het nieuwe onderwijsdecreet de studierichting dirigent met als opleidingen 'dirigent instrumentale muziek' en 'dirigent vocale muziek' definitief in het onderwijsaanbod van het DKO. Hierdoor kun je ondertussen al in 18 academies in heel Vlaanderen een dirigentopleiding instrumentale muziek volgen.

We gingen virtueel op de koffie bij Jo Schelkens (°1978) en Hannes Vanlancker (°1987), beiden docent instrumentale directie (de een in Meise, de ander in Roeselare) met een groot hart voor de opleiding en de stiel van het dirigeren.

Oorspronkelijk heette de opleiding 'hafabradirectie', nu 'dirigent instrumentale muziek'. Is de opleiding nog steeds gericht op blaasorkesten of gaat het breder?

Jo: De eerste opleidingen waren hafabragericht, maar nu komen alle orkesten aan bod, dus ook strijkorkesten en kleinere ensembles. Nu er meer scholen de opleiding aanbieden, kunnen er ook niches opgevuld worden. Zo kan je eigenlijk meer op maat van de leerling werken. Als er dan bijvoorbeeld iemand binnenkomt met een specifieke vraag rond hedendaagse muziekensembles, dan kan je zelfs die kant uitgaan.

Hannes: Binnen dat experiment bestond er geen opleiding symfonische directie. Nu vallen alle orkestvormen onder deze opleiding, in zowel de theorie als de praktijk. Als je op school een strijkensemble hebt, waarom zou je je leerlingen er dan niet voor zetten?

In de praktijk heeft de achtergrond van de docent wellicht ook een invloed op de orkestkeuze?

Jo: Ja, dat is zo, ik denk dat elke docent wel de nadruk legt op zijn eigen sterktes. Ik heb een symfonische opleiding gehad, maar in de praktijk werk ik meer rond hafabra, omdat er nu eenmaal meer blaasorkesten zijn die stages willen faciliteren. Voor

afgestudeerde amateurdirigenten is dit ook de grootste werkmarkt.

Hannes: Ikzelf vertrek vanuit een symfonische basis, maar ik leg wel vrij snel de link naar hedendaagse hafabramuziek. Tijdens de theorie bespreek je alle orkestvormen, maar in de praktijk werk je met wat je ter beschikking hebt: van strijkensembles binnen de school tot amateurorkesten die zich kandidaat stellen voor stages.

In hoeverre verschillen de opleidingen van elkaar? Leggen de verschillende docenten andere accenten?

Jo: Je moet als docent natuurlijk het leerplan volgen. Dat is een theoretisch luik zoals partituuranalyse, gehoortraining, begeleidingspraktijk ... en een praktisch luik, waaronder de onderdelen dirigeertechniek, repetitietechniek en de stages vallen. De opleiding komt dus overal wat op hetzelfde neer, maar toch zal je de vakken bij iedereen op een totaal andere manier krijgen. Docenten pakken alles immers op hun eigen manier aan. Zelf besteed ik binnen mijn opleiding bijvoorbeeld veel aandacht aan ergonomie en sociale vaardigheden. Zo stel ik mijn leerlingen cases voor die op de repetitie kunnen gebeuren: van een conflict, repertoirevoorstellen tot zelfs meldingen van grensoverschrijdend

gedrag. Soms fungeer je immers een beetje als vertrouwenspersoon. Hoe kun je daarmee omgaan? Die sociale vaardigheden vind ik heel belangrijk; binnen amateurverenigingen is dat de core business. Als dirigent heb je een bepaalde verantwoordelijkheid binnen de groep. Je job stopt niet bij de laatste maat die je afslaat op de repetitie, die gaat door: vergaderen, repertoirekeuze, maar ook met mensen babbelen, de vinger aan de pols houden.

Hannes: Sinds het nieuwe decreet ontvangen afgestudeerde amateurdirigenten een bekwaamheidsbewijs, dus elke leerling moet bepaalde competenties behalen. Binnen de Vlaamse DirigentenVereniging hebben we wel al aangekaart dat er voor een amateurdirigent heel veel kwalificaties zijn om in een opleiding van drie jaar te vatten. Twee uur les per week, dat is niet zoveel voor een volledig nieuwe discipline. Veel kwalificaties zullen ze pas écht verwerven eens ze een jaar of vijf in de praktijk kunnen staan. De huidige opleiding bestaat natuurlijk nog maar drie jaar en zal dus nog verder evolueren. Ik vind het bijvoorbeeld belangrijk dat dirigenten een arrangement kunnen maken. Orkesten zijn immers niet altijd even volledig, bij jeugdorkesten zijn de mogelijkheden iets beperkter ... en dan vind ik dat ze een basis moeten hebben om partituren hiervoor te schrijven. Maar daar kruipt veel tijd in, tijd die er niet altijd is binnen de opleiding.

Jo: Het is levenslang leren. Mijn professor zei: "Een goede dirigent ben je nooit maar word je altijd."

Kiezen mensen vaak voor een specifieke docent in plaats van academie?

Jo: Een deel van het publiek doet dat, absoluut. Die vinden een bepaalde dirigent heel interessant en kiezen daarom voor een bepaalde academie. Maar er zijn evengoed mensen die vooral nieuwsgierig zijn naar het vak en zich daarom aanbieden.

Zien jullie een specifiek profiel binnen de opleiding of is dit heel verschillend?

Jo: Binnen de mensen die ik al heb zien passeren, merk ik drie grote profielen op. Er zijn de collega's uit het DKO of collega-muzikanten met een professioneel diploma, conservatoriumstudenten, die geen directie gevolgd hebben en hun kennis willen verbreden, bijvoorbeeld om een cursus groepsmuzikanten te geven of om een amateurmuziekvereniging onder hun hoede te nemen. Dan heb je de melomanen, muzikanten met een heel brede interesse, ook in bewerken, componeren, ... Kortom, bezige bijen die van alles willen proeven. En dan zijn er de betere amateurmuzikanten die komen ontdekken of dirigeren iets voor hen is of gewoon om beter te begrijpen wat een dirigent doet.

Hannes: Naast jeugddirigenten en preprofessionelen ken ik ook veel mensen binnen de opleiding die geen ambitie hebben om voor een orkest te staan. Ze doen het om meer partituurinzicht te krijgen, te zien wat het allemaal inhoudt of uit pure interesse.

Jo: Wat ik jammer genoeg niet zie, zijn jonge mensen van 15 jaar die zeggen: ik wil dirigeren. Meestal stromen leerlingen in via een vervolgopleiding. Ik probeer nochtans jongeren aan te spreken in de academie. Misschien weten ze niet goed wat het inhoudt en of het iets voor hen is, maar ook ouders vinden het vaak te vroeg. Mensen denken nog steeds dat je een grijze eminentie moet zijn om te mogen dirigeren, maar de realiteit is anders. Zo zag ik tijdens een masterclass in Berlijn ooit een jongen van 12 jaar dirigeren en iedereen zat daar met open mond te kijken, zelfs professionele dirigenten met jaren ervaring. Dat talent zit er dus al van jongs af aan in, maar er is nog werk aan de winkel om de opleiding bij jongeren te promoten.

Hannes: Ik heb een 16-jarige jongen in mijn klas. Hij speelt in een orkest en heeft de juiste interesse voor het vak.

Hij zit wel in de les met iemand die al twee cycli doorlopen heeft op klarinet en op saxofoon. Dat zijn twee profielen die ik normaal niet in één klas zou plaatsen wegens het niveauverschil, maar we moeten wel wegens de beperkte uren die we hebben. En voor studenten is het ook interessant om elkaar bezig te zien. Ze kunnen enorm veel van elkaar leren, door elkaar te beoordelen op het vlak van slagtechniek, aanpak op de repetitie, communicatie naar muzikanten ...

En hoe zit het met de man-vrouwverhouding? Vroeger was dirigent zijn echt een mannenstiel.

Jo: Bij koordirectie zie je vaker vrouwen dan mannen, maar in het instrumentale milieu is het vaak andersom. Al merk je in de professionele muzieksector dat vrouwen de laatste jaren aan het opkomen zijn. Maar bij mij in de opleiding heb ik nog maar drie vrouwen zien passeren, ook al spreek ik elk jaar vrouwen aan in de academie en onder mijn muzikanten. Voor mij is dat evenwicht geen doel op zich, maar ik vind dat wel een gemis.

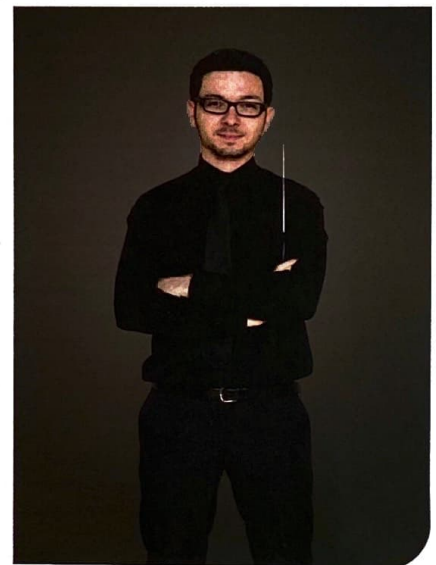
Zijn de stages nog steeds verbonden aan amateurorkesten?

Jo: We vragen dit nog steeds aan orkesten in de buurt, maar die zijn er niet altijd happig op om met gastdirigenten te werken. Ik kan gelukkig rekenen op mijn eigen orkest, maar ook in beperkte mate, want zij willen natuurlijk hun jaarprogramma's afmaken. In die eerste jaren is dat echt les vóór het orkest: leerlingen moeten leren voelen hoe je een orkest moet sturen. Het is immers geen auto, maar allemaal levende mensen die reageren. Later komt die repetitietechniek erbij en krijgen ze meer verantwoordelijkheid. Dan komt de feedback nadien in plaats van op het moment zelf.

Hannes: Officieel is er twee uur les per week, maar het lukt niet altijd om de stagemomenten binnen de uren te voorzien. Ik denk dat veel

collega's, waaronder mezelf, buiten de uren langsgaan bij orkesten voor de stages van hun leerlingen. Er is daar nog niet echt een kader voor, dat zijn afspraken die je maakt met de school. Zo is het bij ons de bedoeling om met de schoolensembles aan de slag te gaan. Daarnaast ben ik met de collega's uit West-Vlaanderen bezig om een bestand aan te leggen van orkesten, om zo te kunnen afwisselen. Sommige opleidingen werken dan weer met een ad-hocorkest. Dat heeft zeker zijn voordelen: het is een geïnteresseerd en vaak makkelijker publiek, maar zelf vind ik het interessanter om in een bestaande dynamiek terecht te komen. Je ontdekt er soms bepaalde problemen op het vlak van klank en samenspel, en dat helpt het orkest ook echt vooruit. Tijdens de coronaperiode heb ik enkel met pianobegeleiding kunnen werken, maar voor een derde jaar is dat eigenlijk te beperkt.

Jo: Ik ben als klarinettist samen met een pianist voor de student gaan zitten, met een scherm tussen ons in, waardoor we elk de leerling-dirigent konden zien maar niet elkaar. Op die manier konden ze voelen hoe het is als twee muzikanten zich helemaal overgeven en welke symbiose je kan bereiken als dirigent. Studenten lieten mij weten dat ze hierdoor een beter idee kregen van

waar je naartoe moet werken met een orkest, iets wat ik zal meenemen naar de toekomst.

Wat is het belang van het bestaan van deze opleiding als volwaardige opleiding binnen het DKO?

Jo: Vroeger dacht ik dat je beter een beroepsdirigent voor een orkest zette, maar er zijn zoveel verenigingen en er zijn zoveel muzikanten die dat talent in zich hebben en helemaal geen professionele opleiding gevolgd hebben. Die vervangen dan eens de dirigent op de repetitie en die doen dat wel goed, maar ze missen die basiskennis. Ik denk dat dat het grote pluspunt van die DKO-opleiding is: mensen een goede scholing geven, hen tonen hoe ze dirigeertechisch en ergonomisch verantwoord kunnen dirigeren, een extra vangnet bieden aan beroepsmuzikanten

die geen nieuwe masteropleiding van drie jaar willen of kunnen volgen. En daarnaast ook een gewoon inkijk geven in dit facet van het muzieklandschap.

Hannes: Met deze opleiding kunnen we een heel breed publiek aanspreken. We geven jeugddirigenten de kans om een degelijke opleiding te volgen, en we bereiken ook mensen die vanwege andere kwaliteiten, zoals educatieve of sociale skills perfect voor een orkest zouden kunnen staan. Het is ook een positieve evolutie dat we deze opleiding op meer plaatsen kunnen aanbieden: het verkleint de afstand en professionele dirigenten kunnen er aan de slag als docent. We zien de laatste jaren ook meer contacten tussen dirigenten onderling, zowel amateur als beroeps. Ondertussen is er de Vlaamse DirigentenVereniging, er zijn goede contacten met VLAMO ... Er is zich een

degelijk kader aan het ontwikkelen voor de komende generatie.

Jo: Met de Vlaamse DirigentenVereniging willen we ook die beginnende dirigenten ondersteunen. Met vragen kunnen ze zeker bij ons terecht. (Jo Schelkens is bestuurslid van de Vlaamse DirigentenVereniging, n.v.d.r.)

Sinds het nieuwe decreet is er een groter aanbod aan dirigentenopleidingen binnen het DKO, maar de vraag is niet noodzakelijk evenredig gegroeid. Is er vernieuwde aandacht nodig?

Hannes: In West-Vlaanderen wel, want ik heb het gevoel dat de opleidingen hier nog niet zo bekend zijn. Vroeger was er maar één opleiding, in Oostende, niet erg centraal dus. Hierdoor gingen veel West-Vlamingen naar Gentbrugge.

Je kunt een dirigentenopleiding instrumentale muziek volgen bij een van deze academies:

ACADEMIE	PLAATS	PROVINCIE
Kunstacademie Deurne	Deurne	Antwerpen
Academie Ekeren Muziek-Woord	Ekeren	Antwerpen
Gemeentelijke Academie voor Muziek en Woord	Mol	Antwerpen
Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans	Lier	Antwerpen
Academie voor Muziek en Woord Willebroek	Willebroek	Antwerpen
Muzarto, academie voor muziek, woord en dans Essen - Kalmthout	Kalmthout	Antwerpen
Academie voor Muziek, Woord en Dans	Koersel	Limburg
GA voor Kunst/ Muziek, Woord & Dans	Genk	Limburg
Noord-Limburgse Academie voor Muziek, Woord, Dans	Pelt	Limburg
Academie de Kunstbrug Gent	Gent/Gentbrugge	Oost-Vlaanderen
Gemeentelijke Academie Voor Muziek, Woord en Dans	Hamme	Oost-Vlaanderen
Akademie voor Muzische Kunsten	Meise	Vlaams-Brabant
Kunstacademie Regio Tienen	Tienen	Vlaams-Brabant
Stedelijke Kunstacademie voor Muziek, Woord, Beeld en Dans Halle	Halle	Vlaams-Brabant
Stedelijk Conservatorium	Brugge	West-Vlaanderen
Conservatorium aan Zee	Oostende	West-Vlaanderen
Stedelijke Academie voor Podiumkunsten Adriaan Willaert	Roeselare	West-Vlaanderen
dé Academie, afdeling muziek woord	Ieper	West-Vlaanderen

Maar sinds het nieuwe decreet zijn er vier opleidingen in de provincie. Extra aandacht is dus zeker welkom.

Jo: De opleiding kan niet genoeg onder de aandacht komen, zeker bij vrouwen en jongeren. Het is eigenlijk een droom van mij om - niet nu, maar ooit - een proefproject te doen met kinderen van 12, 13 jaar. Op die manier kun je net zoals bij een instrumentopleiding van jongs af aan bouwen aan een artistieke identiteit, trainen op die sociale skills, want die hangen vast aan het muzikale. Dirigeren is iets heel speciaals. Als dirigent ben je de enige muzikant die geen geluid produceert. Mensen moeten dus echt wel met jou willen musiceren, anders gebeurt er niets. Bij oudere mensen kun je de sociale vaardigheden niet zomaar meer optimaal afstellen. Daar is ook geen vaste manier voor, dat is heel persoonlijk, maar dat maakt het

ook lastig. Het zou dus een verrijking kunnen zijn om jonge mensen daar al vroeger in op te leiden. Jongeren kun je echt nog kneden. Dat begeleiden van jonge mensen heeft me altijd gedreven. Maar er zijn veel collega's die me daar een beetje gek voor verklaren. (lacht) **Hannes:** Ik heb toch al gehoord dat dit idee ook leeft bij bepaalde directies. Bij de examens merken ze dat bepaalde jongeren echt over de kwaliteiten beschikken om dirigent te worden. Een theoretische opleiding in de derde graad vind ik dan wel een noodzaak. Nu komen 15-jarigen met een vrij beperkte theoretische kennis in de dirigentenopleiding terecht bij mensen die instromen na een DKO-opleiding of het conservatorium, waardoor je met een groot niveauverschil zit. Dirigeren is niet van a tot b spelen: je maakt linken in de partituur, waardoor je het stuk

bevattelijker maakt voor de muzikanten. Die analytische vaardigheden aanleren is een lang proces, dus als dat vroeger kan starten, graag. Hier ligt er volgens mij wel nog een opening binnen het nieuwe decreet. In principe kun je nu al vijf jaar de dirigentenopleiding volgen, als je nog een extra specialisatie doet. Als de opleiding blijft uitbreiden en die studenten stromen door naar het hoger onderwijs, dan zal dit op den duur ook het niveau van de conservatoria doen stijgen. Die studenten zullen immers binnenkomen in het conservatorium met een niveau dat wij niet hadden toen we startten.

**Dat belooft voor de toekomst!
Bedankt voor jullie boeiende inkijk in deze veelzijdige opleiding!**

DOCENT	E-MAIL	WEBSITE
n.t.b.	info@academiedeurne.be	www.academiedeurne.be
Pascale Van Os	info@academie-ekeren.be	www.academie-ekeren.be
Bram Lamberts	amw@gemeentemol.be	www.amwmol.be
Erwin Scheltjens	info@samwdlier.net	www.samwdlier.be
Dimitri Bracke en Lode Violet	info@academiewillebroek.be	www.academiewillebroek.be
Sander van der Kloot	secretariaatkalmthout@muzarto.be	www.muzarto.be
Kristof Aerts	secretariaat@academieberingen.be	www.academieberingen.be
Kevin Houben	info@gavoorkunst.be	www.gavoorkunst.be
Tom D'Joos	info@kanl.be	www.kanl.be
Dimitri Bracke en Bart Picqueur	ac.dekunstbrug@gent.be	www.dekunstbrug.be
Geert Baetens	secretariaat@academiehamme.be	www.academiehamme.be
Jo Schelkens	secretariaat@akademiemeise.be	www.akademiemeise.be
Dieter Boffé	muziekacademie@tienens.be	www.tienens.be/art
Johan Evenepoel	kunstacademie@halle.be	www.kunstacademiehalle.be
Tonny Osaer	info@conservatorium-brugge.be	www.conservatorium-brugge.be
Henk Soenen	conservatorium@soo.be	www.conservatoriumaanzee.be
n.t.b.	info@staproeselare.be	www.staproeselare.be
Tom Hondeghe	academie.muziekwoord@ieper.be	www.academie-ieper.be